

De verborgen boodschap achter de Haagse ‘douchemuntjes’-rel

Posted on 7 april 2026 by Lucas Bergkamp

De ‘douchemuntjes’-rel was geen incident, maar een belangrijk signaal. Niet omdat woonminister Elanor Boekholt-O’Sullivan (D66) zich versprak, ook niet omdat ze er later nog terloops ‘gedeelde woningen’ aan toevoegde, maar omdat de onderliggende logica van het Nederlandse klimaat- en natuurbeleid steeds minder verhult dat de overheid de privésfeer binnendringt. Dat de betrokken minister een ex-beroepsmilitair is, maakt alleen dat zij daarover gemakkelijker denkt dan de rest van de bewindslieden.

Hoe kan de overheid menen dat zij gerechtigd is om de vrijheid van de burger te beknotten en diens leven in detail te regelen?

Whole-of-Society

De term ‘*Whole-of-Society*’ (WoS) waarop dit extreme beleidsdenken gebaseerd is, houdt in dat de staat zichzelf bevoegd acht om in naam van een hoger doel alle maatschappelijke domeinen te sturen en waar nodig te corrigeren. Niet als

uitzonderlijke noodtoestand, maar als uitgangspunt: de permanente noodtoestand. De WoS-aanpak mobiliseert niet alleen, maar normeert bovendien.

Een rapport van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) dat eerder deze week verscheen, bevestigt deze koers: meer centrale planning, meer sturing, meer interventie. De toon is technocratisch, maar de implicaties zijn politiek. WoS is geen beleidsinstrument, maar een nieuwe machtsclaim: de Leviathan van Thomas Hobbes beschermde de burger tegen externe dreiging, maar de post-democratische Leviathan beschermt de burger tegen zichzelf en zijn eigen schadelijke gedragingen. De burger die gedwongen wordt om 'vrij te zijn', zou Rousseau zeggen.

Waar klimaatbeleid begon als sectorale aangelegenheid (industrie, energie, transport), is WoS een kader dat geen grenzen kent. De redenering is simplistisch: klimaatverandering raakt alles, dus moet klimaatbeleid alles omvatten en moet de overheid alles kunnen sturen.

Zo staat het letterlijk in beleidsdocumenten. Het *Nationaal Biodiversiteit Strategie & Actieplan 2025-2030* stelt dat een WoS-aanpak vereist dat 'een breed scala aan maatschappelijke partijen natuur integreert in hun handelen'. Dat is geen uitnodiging, maar een normatieve verplichting. De overheid definieert het doel; de samenleving moet zich eraan aanpassen.

Geen democratische legitimiteit

De kern van de WoS-benadering is dat politieke keuzes worden gedepolitiseerd en herverpakt als technische onvermijdelijkheden. 'De Wetenschap' zegt dat het moet, dus er is geen alternatief en politieke discussie is overbodig. Zo begint de totalitaire staat, zoals Hannah Arendt heeft uitgelegd: niet met geweld, maar met 'depolitisering' en het presenteren van een politieke keuze als technische noodzaak.

Dit is een klassieke technocratische fuik: zodra een beleidsdoel wordt gepresenteerd als noodzakelijk, wordt elke afwijking onverantwoordelijk. De overheid hoeft geen draagvlak meer te zoeken; ze hoeft alleen nog te verwijzen naar modellen, scenario's en de 'grenzen van de planeet'.

Het PBL-rapport is exemplarisch: het stelt dat Nederland moet bepalen hoeveel

extra sterfgevallen door klimaatverandering acceptabel zijn en wie wel en wie niet beschermd moet worden, maar zwijgt over de kosten, risico's en slachtoffers van het beleid zelf. Dit is geen omissie, maar een politieke keuze: het beleid wordt wetenschappelijk en moreel gedefinieerd, niet democratisch en politiek. Beleid heeft volgens het PBL kennelijk per definitie uitsluitend positieve effecten.

Als klimaatdoelen heilig zijn en WoS het middel is, volgt daaruit onvermijdelijk dat centralisatie van besluitvorming, vermindering van individuele keuzevrijheid en uitbreiding van toezicht en monitoring noodzakelijk zijn. Dit zijn de douchemuntjes en de gedeelde woningen van de defensieminister.

In lijn daarmee suggereert het PBL dat de overheid, onder het mom van 'we moeten moeilijke keuzes maken', behoort te bepalen waar mensen wonen, hoe ze zich verplaatsen, en wat ze consumeren. Dat is centrale planning in de klassieke zin van het woord, maar dan met een ecologische en moralistische rechtvaardiging.

Gedwongen gedragsverandering

De transitie van vrijwilligheid naar dwang verloopt volgens een herkenbaar patroon van *nudging* (gedrag subtiel sturen) en beprijzing (ongewenst gedrag financieel ontmoedigen en gewenst gedrag subsidiëren) naar verbod en gebod (keuzevrijheid formeel beperken) en de bijbehorende monitoring (naleving van ge- en verboden controleren).

De geleidelijkheid als beleidsstrategie reflecteert de toenemende urgentie. Douchemuntjes-*gate* was geen ontsporing, maar nog een testballon: een verkenning van de vraag hoever de overheid kan gaan in het reguleren van privégedrag.

De verbouwing van Nederland is een fysiek project, maar bovenal een politieke herstructurering. Onder de vlag van klimaat- en stikstofbeleid worden boeren onteigend, mobiliteit beperkt en de oude infrastructuur afgebroken.

Niet omdat dit democratisch is besloten, maar omdat het past binnen een technocratische visie op de noodzakelijke groene herinrichting. De gremia en overlegstructuren waarin deze keuzes worden gemaakt, bestaan grotendeels uit ambtenaren, wetenschappers, *Government-Organized Non-Governmental*

Organizations (GONGO's), consultants en groene bedrijven. De burger is daarin geen actor, maar een variabele.

Erosie van de privésfeer

Als klimaatdoelen absolute prioriteit krijgen, wordt de privésfeer per definitie politiek. De logica is onontkoombaar, want uw woning verbruikt energie, uw eten heeft een voetafdruk, uw vervoer veroorzaakt uitstoot en uw vakantie beïnvloedt het klimaat. Volgens de bestuurskundige theorie maken deze 'negatieve externaliteiten' (dat wil zeggen ongunstige gevolgen voor anderen) van privé-gedragingen een publieke aangelegenheid die overheidsinterventie vereist.

De negatieve gevolgen van uw gedragingen voor het klimaat geven de overheid de bevoegdheid, zo niet de plicht, om in te grijpen om die negatieve gevolgen te beperken. De naleving van de maatregelen moet bovendien gegarandeerd worden. Met een slimme meter, digitale identiteit, het volgen van uw vervoersbewegingen en persoonlijke koolstofbudgetten kan de overheid aan haar plicht voldoen.

Dat noemen de bestuurskundigen niet een dystopische verschrikking, maar noodzakelijk beleid. Zo belanden we in de ultieme biopolitiek van Michel Foucault waarmee de post-democratische staat macht uitoefent door het reguleren van de biologie van de mens en diens gezondheid, hygiëne, mobiliteit en voeding.

Whole-of-Society wordt gepresenteerd als een beleidsaanpak, maar is in feite een inversie van de staat: de overheid dient niet langer de burger, maar de burger dient de beleidsdoelen van de overheid. De staat wordt niet begrensd door de samenleving, maar de samenleving wordt begrensd door de staat.

De vraag is niet of klimaatverandering bestaat. De vraag is ook niet of klimaatbeleid noodzakelijk of zelfs maar effectief is. De vraag is hoeveel macht een overheid mag claimen in naam van een hoger doel. De vraag is wat er van individuele vrijheid overblijft als 'alles en iedereen' voorwerp van het beleid wordt.

De Totaalstaat

De douchemuntjes en gedeelde woningen waren geen incident, maar een signaal. Een voorproefje van een technocratische beleidslogica die, eenmaal geaccepteerd, geen natuurlijke rem of grens kent.

De *Whole-of-Society*-filosofie introduceert een totaliserende beleidslogica waarin politieke keuzes worden gepresenteerd als technische noodzakelijkheden, individuele autonomie ondergeschikt is aan ecologische doelstellingen, en de grens tussen publiek en privaat (en daarmee tussen wet en moraal) oplost.

De Totaalstaat is een staat die niet de burger dient, maar een staat die burgers in haar eigen beeld heropvoedt met totaliteit als noodzakelijke en moreel verantwoorde beleidsvoorwaarde. Hoe u uw leven leidt is niet langer een privékwestie, maar een zaak van overheidsbeleid.

Wynia's Week *verschijnt 156 keer per jaar en wordt* ***volledig mogelijk gemaakt*** *door de donateurs. Doet u (weer) mee?* ***Doneren kan zo****.* ***Hartelijk dank!***